

DUNAVSKI DIJALOZI 2022 QUO VADIS MUNDI?

Deseto jubilarno izdanje Festivala savremene umetnosti *Dunavski dijalozi* dogodilo se u posebnim i blagonaklonim okolnostima projekta *Novi Sad – Evropska prestonica kulture 2022*. Sama činjenica da je Novi Sad u ovoj godini veoma odgovorno i uspešno realizovao najveći evropski kulturni projekat i da je Dunav, kao ključna geografska, istorijska i kulturno-istorijska osnova bio jedan od stubova aplikacije koja je Gradu pribavila ovu prestižnu titulu, a koja je realizovana kroz programske linije *Dunavsko more*, donela je posebnu energiju, zamah, vetr u leđa celokupnom timu, domaćim i inostranim učesnicima. Stoga su *Dunavski dijalozi 2022* protekli u izuzetno podsticajnoj atmosferi Evropske prestonice kulture u produženom trajanju tokom čitavog leta, od jula do oktobra meseca. Ono što se poput otvorenog kišobrana raskrililo nad ovogodišnjim festivalom jeste tema *Quo Vadis Mundi?* koju je umetnički direktor Sava Stepanov postavio kao zadatak kolegama kustosima i umetnicima, učesnicima izložbi. Svi programski segmenti su reflektovali zadatu temu, dosledno mislili savremene umetnosti da promišlja i istražuje mesto i ulogu čoveka u savremenom svetu i ukazuje na neuralgične tačke našeg doba.

Okružje u kojem živimo je alarmantno: na lokalnoj i globalnoj sceni je razvijeni goropadni i nezasiti kapitalizam koji nemilosrdno uzima i troši čovekovu snagu – ne nudeći adekvatnu razmenu. Čovek je sistemska žrtva. Od pojedinca se odvajaju njegove radne i životne funkcije, jer današnjem krupnom kapitalu nije potrebna suverena ličnost svesna vlastitih ekonomskih, političkih, socijalnih i kulturnih potreba. Ugroženost pojedinca u globalnim zbivanjima je dostigla vrhunac. Traga se za slabkom spasa pred ekspanzijom otuđenja i gubljenja identiteta, te pred univerzalnom deformacijom dosadašnjeg načina življenja. Kovid 19, ekološke katastrofe i rat u Ukrajini dodatno su naglasili alarmantnost stanja i nemoć savremenog čoveka.

U takvim okolnostima umetnost može i treba da ima posebnu ulogu: čoveku današnjice je, usred tog haotičnog usuda, odista potrebna – umetnost. Jer, kako je to još svojevremeno pisao Dostojevski, stara je istina da „umetnost ne može promeniti svet, ali ga može učiniti boljim i podnošljivijim“. Danas slavna konceptualna umetnica Joko Ono preporučuje: „Pažljivo se popravljajte, ali razmislite i o popravljanju sveta u isto vreme!“ Stoga je i te kako važno uspostaviti sistemsku funkcionalizaciju umetnosti, omogućiti joj da po svom karakteru bude odista savremena, čak modernistička i avantgardna, da bi bila uklopljena u društvo kao model i primer drugim znanjima i drugim praksama, da bi mogla da ponudi alternativu. U okružju današnje globalne nesigurnosti potrebni su novi koncepti, novi sistemi. U tom smislu treba gledati i na potrebu današnjih umetnika da „zađu“ u područje novih medija – kako nas globalno razvijeni

S
V
E
T
L
A
K
O
M
O
R
A

i umreženi digitalni sistemi ne bi apsorbovali i odveli u automatizam, u još drastičniju otuđenost, u još kompleksniju zavisnost i beznadežnost. (Sava Stepanov)

Dosadašnje izložbe *Dunavskih dijaloga* su koncipirane tematski i bile su usmerene ka aktuelnim pitanjima čoveka našeg doba (Umetnost i kriza, Umetnost u doba (ne)emocijalnosti, Umetnost u okružju globalne nesigurnosti, Upotreba čoveka, Quo vadis homo?...). Izložbom ambicioznog naslova *Quo vadis mundi?* nastojali smo da ukažemo na reakcije umetnika na aktuelno stanje sveta nakon pandemije kovida 19 i trajne posledice i brojna pitanja koja ta kriza otvara, pa je ovogodišnji festival savremene umetnosti, *Dunavski dijalozi*, otvoren izložbom *Umetnički dijalog: Novi Sad – Temišvar, 3E: Ekologija, Etika, Estetika* u Galeriji likovne umetnosti poklon zbirci Rajka Mamuzića u Novom Sadu. Pandemija kriza je učinila vidljivim brojne probleme savremenog čoveka: mnogi su pandemiju doživeli kao metaforički i praktični odgovor prirode čoveku koji, obuhvaćen ideologijom i praksom besnog liberalnog kapitalizma, vođen filozofijom profita, na veštački način remeti uobičajen tok prirodnog poretku. U takvim okolnostima savremena umetnost reaguje svojim etičkim i estetskim kriterijumima. Njen odgovor se odnosi na pokušaj iznalaženja osnova za „novu normalizaciju“ u aktuelnom rizičnom društvu.

Umetnički dijalog: Novi Sad – Temišvar se na *Dunavskim dijalozima* priređuje u kontinuitetu od 2016. godine, kada su dva geografski i kulturološki bliska grada proglašeni za Evropske prestonice kulture 2021. Zahvaljujući izuzetnoj saradnji galerije „Bel Art“ u Novom Sadu sa Jeca galerijom i Fondacijom *Triade* u Temišvaru, umetnici i njihovi radovi se svake godine postavljaju u specifičan dijaloški odnos u duhu osnovne ideje festivala. Namera kustosa jeste da se identifikuju tačke slučajnosti, konvergencije ili suprotstavljanja između individualnih umetničkih senzibiliteta i jezika. Ovi „umetnički dijalozi“ nameću „prošireno“ delovanje, novo i drugačije sagledavanje, otkriće drugačije percepcije i kontekstualne pozicije umetničkog dela u svakodnevnoj zbilji. Izbor umetnika za ovogodišnju postavku radova su zajednički sačinili dva kustosa: ugledna rumunska teoretičarka umetnosti i nezavisna kustoskinja, Alina Šerban, i novosadski likovni kritičar i umetnički direktor festivala, Sava Stepanov. Svoje odgovore i viđenja ovog složenog pitanja – *Kuda ide svet?* kroz umetničke radove dali su umetnici Cristian Răduță, Nona Inescu, Lea Rasovszky, Happy Trash Production, Adrienn Ujhazi, Nemanja Milenković, Vesna Tokin i Radomir Knežević.

Shodno tradiciji, festival je otvorio ugledni umetnik, prvak novosadske opere Saša Petrović virtuoznim izvođenjem nekoliko operskih aria u pratnji svojih naslednika mladih novosadkih umetnika Vuka i Luke Petrovića.

Centralna izložba festivala *Izvan centra: umetnički dijalozi i prepleti* ove je godine imala specifičan format. Izložbe, performansi i umetničke akcije priređene su „izvan centra“, kako i sam naziv izložbe kaže, odnosno u manjim mestima na Dunavu označenim kao područje 021 – Irigu, Sremskim Karlovциma, Sremskoj Kamenici i Čereviću, što je lokalnim zajednicama donelo kvalitetan umetnički program i snažnu potvrdu njihove pripadnost svetu. Za lokacije su odabrani objekti lokalnog kulturnog nasleđa: dvorac Karačonji u Sremskoj Kamenici, Zavičajni muzej u Čereviću, Mihizova kuća u Irigu i Karlovačka gimnazija u Sremskim Karlovциma. Predstavljena su dela značajnijih aktera savremenih umetničkih zbivanja iz država Podunavskog regiona – Nemačke, Austrije, Slovačke, Mađarske i Srbije. Selektori za

izbor učesnika četiri izložbe bili su srpski umetnici Dejan Kaludjerović koji živi u Beču, Balint Sombati iz Budimpešte, Olja Triaška Stefanović iz Bratislave i Milovan Destil Marković iz Berlina. Oni su u svom okruženju odabrali umetnike tamošnjih manjinskih nacionalnih zajednica ili „gastarbjtere“ iz podunavskih zemalja i tako spojili različite kulture koje deluju u Podunavskom regionu. Projekat *Izvan centra* ukazuje na bogatstvo različitosti kao zajedničku tekovinu Evrope, Podunavskog regiona i Vojvodine i univerzalnu vrednost koju je neophodno negovati u aktuelnom vremenu. Održani su u mestima u kojima pored Srba žive pripadnici različitih manjinskih nacionalnih zajednica. Na izložbi su učestvovali umetnici Bálint Szombathy, Laszlo Kerekes, Rokko Juhasz (Mađarska), Dejan Kaluđerović, Thomas Geiger, Belinda Kazeem-Kamiński (Austrija), Milovan Destil Marković, Claudia Chaseling, Inna Artemova (Nemačka), Olja Triaška Stefanović, Jana Hojstričová, Jan Triaška i Hoa Nguyen Thi (Slovačka).

Specijalni gost ovogodišnjeg jubilarnog festivala je bio Japan sa veoma zanimljivom autorskom izložbom kustoskog dua Tomohiro Okada (Japan) i Ksenija Marinković (Srbija) pod nazivom *Small Reboots by Japanese artists*, održanom u Muzeju savremene umetnosti Vojvodine. Svoje radove je predstavilo pet uglednih japanskih umetnika srednje generacije: Hiroko Okada, Ai Hasegawa, Sachiko Kodama, Takanori Ishizuka i Hayashi Tomohiko, koji su u svojoj umetničkoj praksi fokusirani na interakciju između čoveka i hibrida, istražujući različite medije, ali se bave i pitanjima poput ljudske reprodukcije, regenerativne medicine, iskustva proširene realnosti, postojanosti materijalnog sveta. Reč je o autorkama i autorima koji su do sada svoje radove predstavljali u prestižnim svetskim institucijama kao što su MOMA (Njujork), Fondacija „Luj Viton“ (Pariz), Ars elektronika festival u Lincu itd. Izložba je realizovana u saradnji Galerije „Bel Art“ i beogradске galerije „X Vitamin“ koje su strateški zainteresovane za saradnju sa japanskim umetnicima i galerijama i do sada su ostvarile niz zapaženih projekata. Izložba je uvrštena u zvanični programa obeležavanje 140 godina priateljstva Srbije i Japana, te smo imali čast da izložbu svečano otvoriti ambasador Japana u Srbiji Nj. e. g. Kacumata Takahiko.

Društvo izobilja i kontrole suočilo se s opasnim uljezom, virusom, koji je uticao na to da preispitamo svoje prioritete i poziciju najmoćnije vrste na planeti, u svetu materijalnog i intelektualnog nasleđa i tehnoloških resursa kojima raspolažemo. U svetu posthumanizma promišljamo šta treba da ostavimo iza sebe. Da li je ovo trenutak kada možemo da klikнемo zajedno i da pokrenemo naš svet u željenom smeru? Savremeni umetnici koji su se uvek suočavali sa vremenom, stvarajući sa novim znanjem i tehnologijom, daju nam *small reboots* koje za nas prevazilete *great reset*. Njihove realizacije i ideje omogućuju nam da se i sami suočimo sa novim vremenom. Kustoski koncept je obuhvatio i širok spekter medija – video, nove medijske umetnosti, instalacije, skulpture – predstavljanjem dela umetnika iz Japana koji su osvojili naprednu oblast prožimanja kulture Istoka i Zapada i najnovije tehnologije.

Segment *DUNAV+ Slovenija u fokusu* koncipirao je ugledni slovenački kustos Peter Tomaž Dobrila koji je predstavio savremenu umetničku scenu Slovenije pod zajedničkim nazivom *Priroda umetnosti* i podsetio na projekat Maribor – Evropska prestonica kulture 2012. *Priro-*

da umetnosti obuhvatila je četiri izložbe na više lokacija u Novom Sadu – Galeriji SULUV, Malom likovnom salonu, Galeriji Bel Art, galeriji Akademije umetnosti iz Novog Sada. Za izložbu su odabrani umetnici Petar Varl, Jože Šubic, One Dollar Bill (Marko Jakše, Bojan Šumonja, Pierre Tol), Rok Predin, Matej Čepin, Staš Kleindienst, Marko A. Kovačić, Bojana Križanec, Zoran Poznić, Tanja Vujinović, Metka Golec – Toni Soprano, Vlado Repnik, Bogdan Čobal.

Ako je deset godina neki vremenski okvir, šta je suština? Nije baš nešto. Od 2012. g., kad je Maribor bio Evropska prestonica kulture, do danas, kad je to Novi Sad, čini se kao da je prošao neki voz. Onakav spor i krcat, na kakvom smo nekada tovarili ove prostore. Lete avioni, voze kamioni. Dok teku reke. Od izvora prema ušću. Drava u Dunav pa nakon toga i Sava. Priroda migrira. Zna svoje procese. U njima nema ekonomije ni prava. Ali ima svega ostalog. Pa bi mogli da se malo ogledamo. (...) Putovanja i migracije, umetnost i nauka, akcija i stvaranje dešavaju se u svim zajednicama. Od pamтивекa. I uvek će tako biti. Slike se nižu kroz prozore, ubrzavaju se. Percepcija bira svoj sekund ili nekoliko njih. Ponekad samo trenutak. Kao reka koja teče i pored koje prošetamo, vozimo, letimo ili plivamo; a neki od nas operu automobil. Ali ona ide napred. Dalje. Daleko. Od očiju i mirisa. Kao da je reka tekla samo u jednom pravcu. I otišla je. Ali ostaje. Vraća se. Mi, ljudi pored reke meljemo vesti i postojimo. Uprkos. Kao i svi drugi koji jesu. Neki se konkretnizuju, drugi se apstrahuju. U delima i slikama. Kraj reke, pored vode, u prirodi i sa njom. Svi koristimo istu energiju. Možemo je nazvati bilo kojim imenom, uvek će je biti. Iako dolazi u različitim oblicima. Kinetička, potencijalna, unutrašnja... Uvek se transformiše i nikada ne nestaje. Da bi ostala. Jedna i jedina. Sama i usamljena. Energija koja je jednostavna. Ona prepliće naša bića i živote, pali ognjene zube sunca i pretvara ih u svetlost, kruži oko svoje osovine i putuje po Sunčevom sistemu i zajedno s nama po Mlečnom putu. Deluje bezbedno, uravnoteženo, opušteno, iako se odvija brzinom munje, ali ipak smirenio i deluje promišljeno, nikako brzopletno i bezglavo. Priroda je pametna. Pokušavamo da joj se približimo, ali i ne znajući da to radimo kada pokušavamo da je razumemo. I mi to nekako tumačimo. Ali moramo joj se približiti. I zagrliti je, čak i sa našim sredstvima. Sa slikama koje nas mogu zaštititi, ali mogu nas i upozoriti. Naša sredina je jedna, bez obzira na broj teritorija koje smo podelili, bez obzira na smeštost privatnog ili državnog vlasništva nad zemljom, bez obzira na pravde i nepravde koje smo činili. Uvek postoji put. Takođe ljudski, zarobljen ili slobodan, staložen ili zakriviljen, ravan ili brdovit. Tamo je. I tu. Sa nama i u nama. Prihvatanje je (po)činjenje. Slika kao ekran i slika kao mašta. Portret kao parabola i susret kao fluktuacija. Zvuk kao igra i video kao konzumacija. (Peter Tomaž Dobril)

Programom NOVI SAD + galerija predstavlja i promoviše lokalnu umetničku scenu, pa je ove godine odabrana mlada novosadska umetnica Tijana Jevrić i njen projekat *Impulsi Dunava*. Umetnica je predstavila rezultate dugogodišnjeg istraživanja kroz tri segmenta projekta – interaktivni digitalni umetnički rad, radionice sa učenicima i korisnicima SOŠO „Milan Petrović“ i izložbu pod istim nazivom. Interaktivni digitalni umetnički rad sastoji se od prilagođenih vizuelnih animacija koje su proizvod autentičnih zvučnih snimaka toka Dunava kroz Vojvodinu. Izdvojene su najupečatljivije i ekološko-biološki najraznovrsnije lokacije na obali Dunava. Rad je svojevrsna eko-mapa Dunava, u formi *in-site* audio-vizuelne instalacije u prostoru, u kojoj se korisnik, putujući kroz različite lokacije na obali reke, blisko upoznaje s ambijentom i prostorom. Korišćenjem autentičnih zvučnih snimaka toka Dunava kroz Vojvodinu, umetnica izdvaja najupečatljivije i ekološko-biološki najraznovr-

snije lokacije na obali reke. Koristi originalne zvučne zapise. Ti zvuci se potom transformišu u vizuelno iskustvo, odnosno grafičke prikaze talasa vode. Svojim pristupom i uključivanjem učenika SOŠO „Milan Petrović“ umetnica je ukazala na značaj umetnosti kao rehabilitacionog sredstva u obrazovanju i vaspitanju dece sa smetnjama u razvoju i osoba sa invaliditetom.

Izložba umetničkih zastava *Quo vadis mundi? – Zastava* na novom umetničkom javnom prostoru *Trgu jarbola* u novosadskom Limanskom parku okupila je umetnike iz podunavskih zemalja sa kojima Galerija „Bel Art“ i kustos Sava Stepanov ostvaruju višegodišnju uspešnu saradnju. Na izložbu su pozvani umetnici Nikolaie Velchov (RO), Istvan Balind (HU), Đanino Božić (HR), Nenad Šoškić (ME), Milan Jakšić (RS), Bosiljka Zirojević Lečić (RS) i Rastislav Škullec (RS), koji su u svojoj dosadašnjoj praksi tragali za racionalnim skladom estetskih i etičkih načela, za mondrijanskim stavom o neophodnosti „reda, sklada i harmonije“ i modernističkoj tezi o „estetskom društvu“, za principima koji su danas i te kako potrebni današnjem svetu koji kao da „zaboravlja“ osnovna moralna načela, svetu koji živi u haosu i svetu koji se nalazi, kako to primećuje Edgar Morin, „u permanentnoj krizi čovečanstva koje ne uspeva da bude čovečno“. Internacionalna izložba *Zastava* filozofira problematiku zastave pre-vashodno kao vizuelnog i simboličkog fenomena. U svakodnevnom životu zastava ima svoju funkciju, ona je identitetski simbol države, ali i brojnih drugih društvenih asocijacija, dok se tokom našeg konzumerskog doba transformisala i u često oznaku pojedinih brendova... „Ispod zastave“ se razvija duh zajedništva, međusobne pripadnosti i naklonosti istomišljenika, a borba za zastavu se često shvata kao vrhunski etički ideal u borbi za očuvanje identiteta. U fenomenološkom smislu i pored svih simboličkih vrednosti zastave kao fenomena, ona je uvek umetnička vizuelna i *par excellence* likovna tvorevina. Njena ikonografska struktura je sazdana od čistih i jasno vidljivih likovnih elemenata (boja, površina, linija, kompozicijska shema). Najčešće se radi o usklađenim geometrijskim kompozicijskim rešenjima, o prepoznatljivoj, lako čitljivoj i upečatljivoj vizuelno-jezičkoj strukturi, koja je sposobna da evocira i tematizuje ono što se zastavom označava.